EESTI BUKOOLIKAST

JANIKA PÄLL

Jalgrada viis natuke loogeldi ümber põosaste ja ühe küüni juurest teise juurde. Ja kuigi vankritee viis läbi samade heinamaade, siis oli nii üksi ikka parem minna, sest vankris segas onu oma mõtetega ja juttudega. Sest mis läks praegu temale korda see, et homme pidi algama sõnnikuvedu, et pärast seda taheti ait üles tõsta ja alumiste mädanenud palkide asemele uued panna, ja et linahinnad on äkki langenud. Hoopis tähtsam oli see, et metsa all õitsesid hiliskevade kõige rikkalikumad lilled ja õitsenud toominga oksal kaebas Philomele, kuigi ta kaebus kõlas peaaegu hõiskamisena. [...] Juulius ei võinud ometi sõita Metsandi Andrese vedruvankril oma Arkaadiasse, ta pidi siia astuma pühalikult palja päi ja võtma isegi kingad jalast. Ja seda ta tegigi, istudes tee äärde õhtuselt niiskele rohule ja võttes kuuma ilmaga pigistama hakanud saapad ja last. Kare rohi kõditas jalataldu...[---] Oma teed sõitva vankri ragin oli vaikinud, kõik oli nüüd vaikne, ainult Philomele jätkas vahetevahel oma kaebelaulu, mis kõlas väga vallatult.¹

Karl Ristikivi „Rohtaed”

1. Bukoolika sünd antiikajal

Juulius Kilimiti Arkaadia unelma motiiv on meile hästi tuttav Euroopa bukoolikast² ning ta ei mõju ka Ristikivil võõrapärasena, ent ometi näib see žanr muidu looduslembesest eesti kirjandusest puuduvat. Miks? Kuigi idüllilisi looduskirjeldusi võib leida juba Homeroose „Odüsseias” (nt 9. laulus, metsikuvõitu karjapidaja kükloobi loos), ei ole seal tegemist pastoraali ega isegi mitte iseseisva looduslu Theokritose ulega. Bukoolika iseseisva žanrina sündis hellenismiajal, Theokritose ja tema järglaste Bioni ning Moschose idüllides (kr *eidyllion* 'pildike'; vt Fantuzzi, Paphangelis 2006). Theokritose idüllid pakuvad tihti olustikupildikesi karjuste laulust ja pillimängust kauni maastiku taustal, aga ka linnanaiste (Idüllid 2 ja 15) ja viljalõikajate (Idüll 10) elust; minieposena jutustavad müüte tema idüll Dioskuuridest (nr 22), Bioni „Adonise surm” ja Moschose „Europe röövimine”. Kreeka eeskujudest lähtudes lõi Vergilius „Ekloogides” oma ideaalse maailma, kus tegelasteks on põhiliselt karjused. Ent kuigi bukoolikat nimetatakse enamasti karjueluuleks või -lauludeks, sündis juba antiikajal ka karjaseromaan, Longose „Daphnis ja Chloe”, mis jätkus bütsantsi kirjanduses näiteks Eusthathios

¹ Ristikivi 1985: 40–41 (1. tr 1942).

² Või pastoraalitraditsioonist, vt Garber 1976 (eriti Petriconi 1976 ja Panofsky 1976).

Makrembolitese „Hysmine ja Hysminiasega”.³ Euroopa kirjanduse (ja mitte ainult bukoolika!) arengu mõistmise võtmeks on Ernst Robert Curtiuse sõnul siiski Vergiliuse ekloogid: eriti esimene ekloog oli keisririigi ajast kuni (vähe-malt) Goetheni ladina keele õpingute alguseks (Curtius 1961: 197).

Millised on bukoolika konstitutiivsed jooned, mis lubaksid Ristikivi katkendit selle traditsiooni peegeldusena näha? Idülliline olustik, mis rõhutab lihtsa maaelu naudinguid:⁴ meeldiv vari, mida pakub puhkamiseks puudetukk või kalju, värskendav allikas, lilled, rõõmsalt kepslevad või söövad loomad (kes küll ka pakku võivad joosta), lihtne, ent meeldiv toit ja jook ning muidugi hingekosutav laul ja pillimäng. Musitseerimist innustavad bukoolilised muusad, keda kutsub kohale Theokritose 1. idüllilise refrään (vt ptk 3). Nii sulab muusade elupaik Pieeria või Helikoni mäe ümbrus, kus muistse aja poeedid (vt Hesiodos, Teogoonia v 22–34) oma karja hoides luuleanni leidsid, kokku kauni paigaga (*locus amoenus*) suurtest keskustest eemal, Sitsiilias (Theokritosel) või Arkaadias, karjaseflöödi leiutaja Paani elukohas, kus võis kohata ka laulvat ja purjutavat Sileeni (Vergiliusel, nt Ekloogid 2, 4 ja 6), või ka Lesbosel (Longosel). Karjaste eluolu kirjelduses esineb mitmeid kuldajastu motiive, näiteks maa andide küllus Vergiliuse 5. ekloogis, tema 4. ekloog aga räägib kuldaja taastulekust otsesõnu (v 9–45). Enamasti on mängus ka õrned tunded, mõnikord noorukite, enamasti aga noorukite ja neidude vahel. Õnetu armastuse korral võivad aidata jumalad ja selle väest laulavad karjused. Vergiliuse sõnadega: „Armastus allutab kõik, eks allugem talle ka meie” (Ekloog 10. 69, tlk Ants Oras).

Bukoolika on üsnagi teatraalne žanr, näiteks kasutas Theokritos miimi (Idüllid 2, 14 ja 15), dialoogi ja vastulaulu (Idüllid 5–10), mis lubas Julius Caesar Scaligeril (1484–1561) vaadelda bukoolikat draama alaliigina (Kraus 1976: 153). Samuti armastatakse bukoolikas refrääni, mis on muidu antiikaja luules harv; enamasti (Vergiliusel alati) on värsimõõduks ülev, kõrgstiili kuuluv heksameeter,⁵ kuid hilisemast traditsioonist leiame ka Ovidiuse, Propertiusse ning Tibulluse elegiatest ja Catulluselt pärit motiive ning tsitaate ja nendega koos ka elegilist distihhoni.

Theokritose idüllide korpuses valitseb sama funktsioonide ja žanrite kirevus nagu hilisemas bukoolikas, nii leiame sealt ka enkoormione (Idüllid 16 ja 17) ja pulmalaulu (Idüll 18). Pulmaluules on tähtsal kohal muusad: juba VI sajandil eKr luuletas Theognis muusade laulust Kadmose ja Harmonia pulmas ja V sajandi alguses eKr mainis Pindaros nende laulu Peleuse ja Thetise pulmas.⁶ Roomas põimis pulmalauludesse bukoolilisi motiive ja võtteid Catullus (64. laulus, Peleuse ja Thetise pulmadest). IV sajandi lõpul pKr pani Ausonius aluse uuele pulmalaulu alaliigile, nn *cento nuptialis*’ele, luues Vergiliuse värsse ja poolvärsse kollaažina (*cento*) kokku liites uue teose.⁷

³ Vt Kalle Kasemaa tõlget eesti keelde: LR 1996, nr 16–17. Bütsantsi romaanist vt Burton 2006: 549.

⁴ Muidugi pseudorealistikult, karjaste kõne- ja eluviisi kirjeldamine on nii peen, et jääb autentsusest kaugelt.

⁵ Refrääni vt Theokritos, Id 1 ja 2, Bioni „Adonise surm”. Vergilius, Ekloogid 8, Theokritosel esineb ka aiolia värsimõõte (Idüllid 28–31) ja elegilist distihhoni (osaliselt 8. idüllis).

⁶ Vastavalt „Eleegiad”, v 15–18 ja „Nemea võidulaul” 5.25. Vt Ludwig 2004c: 272–273 (= Ludwig 2013).

⁷ Sellest kui juhuluuletusest tulevase imperaator Gratianuse ja imperaator Constantinus II tütre Constantia pulmadeks ca aastal 374 vt: McGill 2005: 92–114 (kes käsitleb sama

Hilisantiigi bukoolikas kerkisid esile kaks suunda: üks seotuna juhuluulega (peamiselt enkoomion ja pulmalaul), teine, allegooriline lähtus Vergiliuse 4. ekloogi kristlikust tõlgendusest Jeesuse sünni ettekuulutuseks. Kristlikke eklooge löid juba IV–V sajandil pKr Nemesianus, Nola Paulinus ja Proba, inspireerimas lisaks Vergiliusele ka bukoolilised elemendid Jeesuse sünniloos (nt Prudentiuse „Jõuluhümnis”).⁸

2. Bukoolika edasine areng Euroopas

Keskajast ja eriti renessansist alates arenes antiigi bukoolikatradsioon klassikaliste keelte kõrval ka rahvuskeelsena. Enamasti heksameetrites, harvem eelegilistes distihhonides ladinakeelse ekloogi traditsioon oli endiselt mõjutatud Vergiliusest, kuid bukoolilisi motiive laenati ka armastuseleegiast ja Catulluse pulmalauludest. Dante lõi oma elu lõpul vaid ladina eklooge, Vergiliuse muusad innustasid Petrarcat, ent kristlikule ekloogile pani Itaalias XIV–XV sajandi vahetusel uue aluse Johann Baptista Mantuanus ning eriti mõjukaks osutusid Jacopo Sannazaro ekloogid. Lisaks karjastele tõi viimane mängu ka Napoli lahe äärsed kalurid.⁹ Sannazaro mõjul kirjutas esimese sakslasena kristlikke eklooge Eobanus Hessus (muuhulgas ka pulmalaulu J. Camerariusele aastal 1527); bukoolilise maailma teatraalsusest nakatununa allkirjastas ta oma ekloogi karjus Thyrsisena.¹⁰ Kuigi on rõhutatud eelkõige XVI sajandi protestantliku saksa ekloogi kristlikkust, jutustavad näiteks Jeesuse sünni- ja kannatuslugu nii protestantide kui katoliiklaste ekloogid; senisele traditsioonile lisaks tõi Piibli ja Ülemlaulu tsitaadid jesuiidi paatri Jacobus Pontanuse allegooriline pulmalaul „Kristuse ja Kiriku pulmadeks”.¹¹ Varauusaja ekloogide autorid tegelesid sageli intensiivselt antiigi bukoolikutega, näiteks Hessus Theokritost tõlkides, Pontanus Vergiliuste teoste koolikommentaari autorina.

Üldiselt on luterlikke eklooge iseloomustatud kristlikult kombekate ja erootilisi motiive vältivatena, katoliiklikus kontekstis nähakse rohkem erootikat (vt Mundt 2001: 273–279), kuid see on palju hillitsetum kui Ausoniuse pulmacento lõpus. Klassikalisse traditsiooni kuuluv ekloog võis olla kirjutatud nii iseseisvate teostena kui ka pühendluulena sündide, pulmade või surmade puhul ja enkoomiumites: näiteks Petrus Lotichiuse ekloogide seas on ka epitalaamion Saksi kuurvürst Johannes Wilhelmi ja Friedrich III Electori tütre Susanna Dorothea pulmadeks Heidelbergis 1560. aastal.¹²

Nii ekloogitraditsiooni kui ka pulmaluule juurde kuuluvad muusad esinevad renessansist alates kahes kontekstis: humanistlikus kultuuris ja hariduses

traditsiooni valguses ka hilisemat Luxoriuse „Epitalaamioni Fridusele”). *Cento* žanrist vt Salanitro 1997.

⁸ Vt Kraus 1976: 144 (Vergiliusest) ja Schmid 1976: 60, 67 (Nemesianusest jt), eesti keeles Kaju 2002.

⁹ Vt Curtius 1961: 221 ja Ludwig 2004b: 232. Sannazaro „*Eclogae Piscatoriae*” ilmusid esmakordselt 1504. aastal, vt Hubbard 2007 ja RKA 1982: 86.

¹⁰ Vt Mundt 2001: 271. Hessuse ekloogide kogumikus 1528. aastast oli 17 idüllit, vt Ludwig 2004b: 232–233.

¹¹ Vt Mundt 2001: 284–285, 287–288; Pontanuse „*Epithalamium in Nuptias Christi et Ecclesiae*” väljaannet vt J. Buchlerus, *Thesaurus phrasium poetiarum Köln*, 1617, lk 103–106 ja Heckel 2006.

¹² Vt Mundt 2001: 267–268, 270; *Poemata Petri Lotichii Solitarensis*. Leipzig, Antwerpen 1561 (ekloog nr 6).

on nad luule ja teaduste sümbolid, inspireerides luulet ja poeete ning toetades vabu kunste (teadusi), kusjuures (üli)koolist saab nende tempel; teisalt näeme muusasid ka rangelt kristliku funktsiooniga ekloogides (vt Ludwig 2004c: 251–255; Rädle 2001: 148). Moes oli muusade rännu motiiv: neid kujutatakse ümber asumaa Jeesuse sünnimaale Jordani äärde või humanistidest poeete järgides Hessenisse ja Thüringeni või lausa Tartusse.¹³ Muusade rännu motiiv alustab ka Marcello Stellato „Zodiacus Vitae”, juhatades sisse aastaringi looduse ja inimeste karakterite ülevaate.¹⁴

Antiigi eeskujude ja omamaiste värsitüüpide põimumisel tekkisid keskajal rahvuskeeltes uued pastoraalitüübid, vt nt Brienne'i pastorelli, idüllil mõju on näha ka *Carmina Burana* rahvalikes ladinakeelseis armastuslauludes.¹⁵ Antiigi teemadel põhinevad Lorenzo de Medici „Bakchose ja Ariadne triumph” ja Angelo Poliziano „Orpheus”; Sannazaro karjaseromaan „Arkaadia” sulatas kokku Theokritose ja Vergiliuse maastikud ning inspireeris ka Philip Sydney „Arkaadiat” (1590). Inglise traditsioonis on pastoraal väga armastatud: ka Edmund Spenseri epitalaamion (1595) põhineb karjaseidüllil¹⁶ ning John Miltoni kirjutatud pastoraalseid elegiaid („Arcades”, „Lycidas”). Valitsevaim eeskuju oli endiselt Vergilius, kelle muusad ja karjased innustasid nii Petrarcat, Miltonit kui ka Tennysoni (vt Oras 1992: 14).

Ristikivi niiske hein ja ööbikulaul (nagu ka Lutsu lilled, heinamaa ja päikesepaiste) on niisiis kindlasti bukoolilised motiivid. Ent sellest hoolimata ei ole Luts ega Ristikivi kirjutanud karjaseromaani, need on vaid üksikud intelligentide unelmate väljatused. Kust ikkagi otsida nende unelmate lätteks olevat bukoolikatradsiooni?

3. Brockmanni *cento* ja Eesti bukoolika algus

Eesti bukoolika alguse leiame XVII–XVIII sajandil, ent mitte iseseisva kristliku või ilmaliku ekloogina, vaid pulmaluules. Ekloogižanri marginaalsust tollase ladinakeelse juhuluule taustal on rõhutanud Kristi Viiding, nähes põhjustena õukonna ja ambitsioonikuse puudumist (Viiding jt 2007: 395). Ja tõepoolest, isegi kuulsad poeedid Laurentius Ludenius ja Olaus Hermelin ei loonud eklooge. Ehk ongi põhjus Eesti väiksuses ja piisavalt maineka publiku puudumises? Juhuluulena kirjutati Euroopa traditsioonis eklooge eelkõige sündide, pulmade ning surmade puhul ja valitsejate ülistamiseks. Tallinnas esines pulma- ja leinaluulet suhtarvudes rohkem, ent nappis mahukale ladinakeelsele ekloogile vastava haridusega publikut, Tartus oli haritud publikut rohkem, ent akadeemilise eluga otseselt mitteseotud juhuluule jäi marginaalseks, näiteks pulmalaul kõikus kõige aktiivsemal juhuluuletamise perioodil, *Academia Gustaviana* (1632–1656) ajal kümne protsendi piiril.¹⁷ Olemasolev peegeldab

¹³ Näiteks Marco Girolamo Vidal (Rädle 2001: 141–142), Hessusel (Ludwig 2004b: 235–237), Tartu poetide juhuluules või mujalgi (Viiding jt 2007: 19).

¹⁴ Vt Marcello Palingenio Stellato, *Zodiacus Vitae*. London, 1616 (esmatrükk Basel 1543).

¹⁵ Vagandid ja *Carmina Burana* võtsid üle bukoolilisse traditsiooni kuuluva puu all istet võtmise ja *locus amoenus*'e (Curtius 1961: 198–199, 206).

¹⁶ Vt ka Spenseri „Karjuse kalender”, 12 ekloogi aastast 1579 (pühendatud Sydney'le), ekloogi žanris on ka tema „Astrophel” ja „Colin Clouts comes home again” (1595) ning „Prothalamion” (1596, Sydney pulmadeks).

¹⁷ 2002. aastaks teadaolevad 159 luuletust, Viiding 2002: 38.

Euroopa traditsiooni: ühelt poolt keele, tekstilaenude ja motiivistiku kaudu antiigist kinnihoidev ladina- ja kreekakeelne bukoolika, teisalt rahvuskeeltes (saksa, rootsi, eesti) kirjutatu, mida antiigi traditsioonist eristab värsimõõt, aga mitte tingimata motiivid ja võtted. Mõlemat esindab juhuluule üks žanr, pulmalaul ehk epitalaamion.

Eesti esimene, enim antiigi traditsiooniga seotud karjaselaul on pärit aastast 1637 ja trükitud Tallinnas; selle autor on Reiner Brockmann, tol hetkel Tallinna Gümnaasiumi kreeka keele professor, adressaat aga Tartu akadeemia kreeka keele professor ja pastor Salomon Matthiae ning tema pruut Elsa Neuhausen.¹⁸ Laul kannab pealkirja „Theokritose cento”, tundudes praegu teadaoleva taustal ainulaadne: nimelt esineb cento žanr ladinakeelses pulmaluules küll juba Ausoniusel ning värsse laenatakse nii Vergiliuse „Aeneisest”, „Georgicast” kui ka „Ekloogidest”, ent kuigi hilisantiigi kreekakeelses traditsioonis on kuulsad Homerose ja korra ka Euripidese värssidest cento’*d*, pole teada ühtki teist Theokritose värssidel põhinevat cento’t.¹⁹

Theokritose idüllide saamine cento aluseks on kõigepealt selgitatav luuletuse keelevelikuga: õnnitluse kirjutas kreeka keele professor oma ametivennale, nii on kreeka keeles kirjutamine loomulik;²⁰ ja kuna ladinakeelne cento *nuptialis* võib põhineda Vergiliuse ekloogidel, tundub nende kreekakeelse vaste, Theokritose idüllide kasutamine loogiline, pigem paneb imestama, et me Euroopa traditsioonist selliseid cento’sid rohkem ei tunne.

Ent mida üldse arvata Brockmanni luuletusest ajal, mil väärtuslikuks peetakse ikka originaalset ja kordumatut? Kõigepealt ei ole tegemist täiesti puhta cento’ga: selle 71 värsist 15 ei pärine Theokritoselt, seejuures 13 on Brockmanni enda loodud. Need esinevad kohtades, kus tema loo jaoks sobivaste Theokritosel puudub (näiteks laenab ta kaks värssi Hesiodoselt illustreerimaks armastuse võimu). Kõik ülejäänud on rohkem või vähem mugandatud pärit kümnest Theokritose idüllist (enim idüllideraamatu algusest).²¹ Niisiis seab Brockmann cento reeglite rangest järgimisest ettepoole omaenda loodud ja jutustatud loo, mille nimel ta ei kõhkle muutmast (kuigi mitte palju) ka laenatud värsse.

Brockmanni pulmaidüll jätkab antiigi bukoolika mimeetilist traditsiooni. Luuletuse raamiks võtab ta Theokritose 1. idüllist (v 64, 70, 73, 76, 79, 84 ja 89) pärit refrääni, üleskutse bukoolilistele muusadele, mis kordub viis korda.²² Avavärsi järel toob ta lavale peigmehe, iseloomustades teda Theokritose (Idüllid 1.141) värsiga kui muusade ja nümfi lemmikut. Ent kuna antiigi bu-

¹⁸ Vt Lisa. *Cento* puudub Brockmanni koguteostest ja ka käsitlusest (Lepajõe 2000), kuna leiti liialt hilja. Tänapäeval siinkohal Jana Orioni, kes selle Riist leidis ja trükise koopiat ka minuga jagas. Osalist käsitlust vt Päll 2010.

¹⁹ Theokritoselt laenas ka 6. sajandi poeet Agathias, kelle epigrammid on „Anthologia Palatina’s” (Burton 2006: 550), aga tema puhul pole tegemist ei stiilipuhta cento ega pulmaluulega. *Cento*’st vt Salanitro 1997: 2325–2324.

²⁰ Keelevelikust vt Kaju 2006, kreeka keele eelistamisest Päll 2003.

²¹ Idüll 1 – refrään (5) + 13; Idüll 2 – 12; Idüll 4 – 3; Idüll 6 – 1; Idüll 7 – 7; Idüll 8 – 2; Idüll 11 – 3; Idüll 12 – 8; Idüll 13 – 1; Idüll 27 – 1; Hesiodos, Tööd ja päevad – 2; kindla allikata – 13 värssi.

²² Sarnased üleskutsed muusadele esitavad Tartu korpuse ladinakeelses luules Petrus Laurentii: „Nüüd üles, muusad, te laulge ja hüüdke kaunimal häälel” (epitalaamioni ladina keeles vt Viiding, Orion 1652_45) ja Daniel Sarcovius: „Tulge, kaunimahhäälsed muusad taevast” (*Divae dulcisonae venite musae*, aastast 1696, vt Jaanson 2000, nr 1066, trükise koopia TÜ raamatukogus).

koolika kreeka keele ja teoloogia professoreid ei tundnud, jätkab ta Matthiae keelteoskuse ja töökuse ülistamist oma sõnadega (v 3–5a, 6–8).²³ Kohe selgub ka olukord, hoopis erinev antiigi bukoolikast, kus enamasti õhatakse tõrk-sa neiu poole: v 9–13 tõrgub peigmees armastuse vastu, allikaks peamiselt Theokritose 1. idüllil värsid 132–134 karjus Daphnisest, kes õnnetu armastuse tõttu sureb. Seda kuulevad Eros ja Aphrodite, kannatades hellenisti ja usu-mehe pärast samaväärselt armuvalu tundjatega (v 14–23): näiteks Aphrodite jaoks kasutab Brockmann armunud neid Simaitha kirjeldust Theokritose 2. idüllist. Ent rollijaotuse ümberpööramine ja Aphrodite kannatused Daphnis-Matthiae tõrksuse tõttu asenduvad peagi jumalanna pahameelega (v 24–29); Aphrodite kõne on kombineeritud Theokritose ja Hesiodose värssidest, väljendades ühte põhiideed: tugevama (antud juhul armastusjumala) väe vastu ei ole mõtet astuda. Sama mõtte leiame Eestis ja mujalgi pulmaluules korduvalt tsiteeritud Vergiliuse 10. ekloogi 69. värsist: *omnia vincit amor (et nos cedamus amori)*.²⁴ Värsides 30–39 kuulab Eros ema sõna, võtab vibu ja nooled ning saadab need teele, lisades õpetuse, mida neiuga peale hakata (pärit peamiselt Theokritose 7. ja 2. idüllist, kus otsitakse vastavalt Erosee ja nõidumis-jumalanna Hekate abi).

Refrään värsis 40 markeerib pöörakut: v 41–49 langeb Erosee põlgaja armu-piinate kütke (nende kirjeldus on kokku pandud mitmest Theokritose idüllist) ning keerab selja muusadele, kes seostuvad akadeemilise eluga, ainsaks mu-reks, kuidas läbi metsade tormates saada kätte oma nümf ehk pruut (mõlemad kreeka keeles *nymphē*). Järgmine refrään juhatab sisse lõigu (v 50–57), milles peigmees on sunnitud oma armastust tunnistama; Theokritoselt laenatud võrdlused viitavad armuvalu loomadele ja sepikoja peaaegu surmatoovale lõo-sale, mis sunnib teda jumalalt abi paluma. Uue refrääni järel saabub imeväel lahendus (v 58–68): pruut vastab nooruki armastusele; järgneb võrdlus loodus-piltidega on pulmaluulele tüüpiline (Kaju 2002, 2010: 20), armsama kirjeldus on laenatud Theokritose 12. idüllist, kus selle esitab noormehest minakõneleja poisile. Brockmannilt ei selgu täpselt, kas lugeda seda pruudi või peigmehe kirjelduseks, ent viited emasloomadele (hirv, utt ja ööbik) lubavad arvata, et Brockmann peab silmas pigem pruuti või jätab asja meelega lahtiseks.

Lõpp (v 69–71) saabub äkitselt: Theokritose 1. idüllist pärit lõpurefrääni järel mainitakse vaid pruutpaarile head soovivaid Kastaalia nümfe Parnassi nõlvade all; ent vaadeldes Brockmanni panust kogumikku tervikuna, näeme, et tegemist ei ole poolikuks jäänud luuletusega, sest kreekakeelsele laulule järgneb ladinakeelne anagramm pruutpaari nimedega.

Nägime, et oma *cento* jaoks värsse laenates muutis Brockmann nende esi-nemiskonteksti: armunud neidu asendab jumalanna, tõrksat neiu nooruk, kergelt homoerootilist konteksti kristlik abielu ning võimusuhetest jutustavat valmi armastuse jõu ülistus, ent siiski ei paista Brockmann mängivat võõra sõna või eri kontekstidega, oluline on eelkõige soov teha naljatlev kompliment oma adressaadile.

²³ Ehkki Brockmann kasutab ka siin antiigi eeposes ja epigrammis esinevaid sõnu ja fraa-se, ei saa rääkida otsesest laenamisest (iga kordki varem kasutatud sõna oleks ju sel juhul laen!), vaid antiigi traditsiooni kuuluvast poeetilisest keelekasutusest.

²⁴ Vt eespool. Tsitaati kasutas Tartus kahes luuletuses Mahlstedes (aastal 1652) ja ka Matthiae (1641), Tallinnastki on teada vähemalt kaks näidet (Arninck ja Wagensheim), vt Kaju 2010: 17–18 ja märkus 29.

4. Ladina- ja muukeelne pulmaluule

Ka Eesti ladinakeelne pulmaluule on Euroopa ekloogi mõju all: näeme nii tekstilaene kui ka selles levinud motiive ja võtteid. Professor Matthiae pulmadeks Tartus avaldatud Petrus Andreae epitolaamion laenab otseselt Petrus Lotichiuse ülalmainitud 6. ekloogist (Andreae värssides 3–6, 9–14, 17–20). Andreae kasutab luuletuse algul *cento*-laadset tehnikat, liites laenatud tervikvärssse, kaugenedes hiljem aluseks olnud Lotichiuse tekstist. Näeme muusade erinevate rollide vastandumist, kui Kalliopet kutsutakse jätma karjastest laulmine ning asuma sõlmitavat abieluühendust ülistama:

*küllalt laulnud on sul vilepill vaid karjuse hooltest,
pulmasid lauldes kiida sa nüüd....*²⁵

Laul lõpeb pulmaekloogis üsna tavalise pruudi ja peiu dialoogiga. Kas viide karjusele tuleb siin ekloogitraditsiooni mõjust või asjaolust, et Matthiae oli ühtlasi ka ülikooli koguduse pastor, pole selge. Samast kogumikust pärit Bothvidus Jonae Helleniuse pulmalaulus saab Matthiae käsu juhtida pastori-na oma õpetlaste kari Aoonia väljadele pulmi pühitsema; kaunist päeva kirjeldades hõisatakse siin pruutpaari auks:

*Näe, kuis lahkuvad pilved ja vihmased, kaeblikud tuuled,
pehmed tuuled paku on sundinud taevased tormid;
näe, kuis lahkub paks lumi põllult, tuhmimad öödk
ei enam kärbi me päevi, ei süngeid varje nad heida;
näe, kuis naaseb mets leherüüs, rohuvaip igal aasal,
naemas ja nautimas aega on aasadel-nurmedel karjad,
näe, kuis naasevad kõik rändlinnud ja pääsuke välja
otsib katusepraost oma peidetud pulmadekingad.*²⁶

Ent tollases sõnamänge armastavas pulmaluules võib viide karjusele esineda ka väljaspool bukoolilist traditsiooni, sest sageli on adressaadiks pastoriid, hingekarjased.²⁷

Pulmacento elemente näeme veel ühes Tartu korpuse ekloogis Daniel Gruufilt kaupmees Levin Numensi ja Anna Gercke pulmadeks.²⁸ Selle ulatusliku kakskeelse (põhiliselt ladina, lõpp saksa keeles) ekloogi puhul on toodud välja rodu paralleele erinevate antiikautorite fraaside ja värssidega (Viiding jt 2007: 403–407), ent lähem analüüs näitab *cento*-tehnikas värssi värsi kauplaenamist eeskätt varauusaja autoritelt. Hetkel on õnnestunud avastada, et osa Gruufi värssse (v 14–16, 22–23, 29–30²⁹) on võetud Stellato „Zodiacus Vitae’st” (Kaksikute ja Vähi tähtkujust), osa aga (vähemalt v 9, 37, 44, 57, 78, 86–92) Pontanuse ekloogist „Kristuse ja kiriku pulmad”.³⁰ Gruufil esineb

²⁵ Ladina keeles vt Viiding, Orion 1637_24, värssid 19–20.

²⁶ Ladina keeles vt Viiding, Orion 1637_33, värssid 1–8 (originaal eelegilises distihhonis).

²⁷ Näiteks Jacob Balccius samas kogumikus, vt Viiding, Orion 1637_28. Sõnamängulisusest vt Kaju 2010.

²⁸ Aastast 1651, teksti ja proosatõlget eesti keelde vt Viiding jt 2007: 222–229.

²⁹ Viimased on juba Stellato laenud Vergiliuse „Ekloogidest”.

³⁰ Selle ja Andreae luuletuse centolikkuse määr võib olla suurem, kui hetkel on õnnestunud kindlaks teha: varauusaja trükised pole laialt kättesaadavad, nende digiteerimise ja elektroonilistesse andmebaasidesse viimise protsess alles kestab ja nii pole laenude määra hetkel võimalik täielikult hoomata.

ka Vergiliuse, Ovidiuse ja teiste antiik- ning varauusaja autorite värsse, ent üldiselt sarnaneb tema tehnika Brockmanni ja Andreae omaga: eeskätt tahab autor jutustada omaenda lugu karjus Daphnise (peigmees) ja nümf Galatea (pruut) armastusest, kusjuures karjus laulab seda teel kodulinna kauni Narva jõe ääres, *locus amoenus*'es. Kui tüüpilisest idüllilise paiga kirjeldusest ei piisa, lisab Gruuf konkreetsemaid detaile enda sõnadega, aeg-ajalt ka teiste autorite värsse laenates.³¹ Ka siin näeme bukoolilist rollimängu: pruut tõrgub ja noorpaar saab kokku alles Venuse ja Cupido abiga.

Ülejäänud pulmaluules on bukoolilised elemendid vähem valdavad, kuid neid esineb siiski sageli. Pulmalaulule tüüpiline ülistav võrdlus läheb tihti üle samastamiseks: pruut võib olla Phyllis, tema löödud haavade raviks läheb vaja armastusjumala ja suudluste abi,³² ent pruuti-peigu võib samastada ka Jupiteri ja Junoga, kes on Emajõe najaadide seas,³³ peigmeest võrrelda päikesega, pruuti aga koidujumalanna Auroraga, kelle ees kahvatavad Venus ja Artemis-Luna.³⁴

*Õrnhäbelik sul on palg, minu Koidik, roosised huuled,
varjule jääb sinu ees Venuse endagi hurm,
kõrvalt taandub nüüd sinu ilmudes kahvatu Kuugi,
Cynthia, ent tema ees Tyndaris taandumas on.*

Nagu Saksamaal Hessus, võisid ka eesti pulmaluule autorid ise bukoolilise maailma tegelasteks hakata: 1643. aastal varjus Johannes Gezeliuse ning Gertrud Gutheimi pulmadeks kirjutatud saksakeelse laulukese autor nime Thyrsis Gottlieb von Liebenthal taha ja ka ülalmainitud kogumikus Levin Numensi ja Anna Gercke auks esines üks autor Thyrsisena (vt vastavalt Jaanson 2000: nr 408; 2013: nr 1404). Pulmaekloogi ja akadeemilist õnnitlusluulet ühendavad muusad. Pulmaluule mainib metsade muusasid,³⁵ selles kontekstis nägime Brockmannil vastandust teaduse ja lihtsa armuelu vahel. Ka kõigi kunstide magistrit ja muusade juhti Apollonit võidakse pilgata ning suunata emakese looduse juurde, et see juhataks (nagu Longose „Daphnises ja Chloes”) teed Veenuse juurde: nii räägib karjus Corydon Apollonile Adrian Verginiuse epitalaamionis (vt Viiding, Orion 1643_29, v 10–15). Akadeemilise gratulatsiooni žanris võib aga see vastandus olla ka ümber pööratud: näiteks vastandas Nicolaus Psilander 1645. aastal õnnesoovis Jacobus Columbusele arkaadialiku ja apolliinilise, käskides Paanil allutada oma karjasevile Phoebuse õpetatud kitaarale (vt Viiding, Orion 1645_5, v 5–8, kasutades Ovidiuse „Metamorfooside” 11. laulu v 171 tsitaati).³⁶

³¹ Võimalik, et käsiraamatute kaudu: näiteks teiste autorite ja Pontanuse tsitaatide kokkulangevused võivad viidata sellele, et Gruuf kasutas (muuhulgas) Buchleruse „Thesaurus Phrasium poetarum” (vt eespool).

³² Johannes Georgius Cammerzell, vt Viiding, Orion 1638_15.

³³ Nicolaus Psilander, vt Viiding, Orion 1643_36 (vt ka Viiding jt 2007: 396–397).

³⁴ Vastavalt Ericus Holstenius (kreeka keeles) 1652. aastal, vt Jaanson 2000, nr 757 (koopia TÜ raamatukogus) ja Joachimus Rachelius 1643. aastal, vt Viiding 2007 jt: 216–217.

³⁵ Vt nt Viiding, Orion 1652_13, v 95 (Petrus Lidenius).

³⁶ Tollastele juhutekstidele tüüpiline kollaažilikkus (ja pastoraalilembus) tuleb välja ka ühest XVII sajandi keskpaiga Eesti kohtuasjast, kus Christoff Otto Greweni nimeline aadlinooruk oli neiu võrgutamiseks „Arkaadia” alusel kõrgeleennulisi kõnesid kokku klopsinud ning luuletusi kirjutanud. Kohtumaterjalide seas säilinud pastoraalsetest luuletustest ja kõnest ning oletusest, et mainitud proosateoseks oli Sydney „Arkaadia” tõlge saksa keelde vt Kaju (ilmumas).

Eesti varauusaegses pulmaluules esineb üsna palju ka dialoogi, nii pastoraalidest laenatud tegelaste (Chloris ja Amyntas, Cheiron ja Leukis) kui lihtsalt pruudi ja peigmehe (*sponsus, sponsa*) vahel (vt Kaju 2010: 25; Viiding, Orion 1643_39). Ilma karjasteta pulmadialoogi leiame ka XVII sajandi eestikeelses juhuluules: Josua Möllenbecki *dialogus nuptialis*'es Brigitta Jheringi ja Gunnar Germundi pulmadeks („Nee minnu ello ninck könne...” aastast 1639); ka Daniel Göbeli 1641. aastast pärit pulmalaul on sarnase ülesehitusega (vt Alttoa, Valmet 1973: 31–32, 36–37).

5. Esimestest eestikeelsetest katsetest Kristian Jaagu ja XIX sajandini

Kui juhuluule kõrvale jätta, leiame iseseisva eestikeelse pastoraali näited „Sõnarise” 1. köitest (1989), üsnagi saksakeelse karjaseidüllil laadis. 1779. aastast pärit anonüümse autori laul „Toomas ja Liiso” on kirjutatud dialoogina, mida alustab otsese võrgutamisega noormees (1. salm: „Tule pimeduse varju....”), kellele neiu aga järele ei anna (2. salm: „Mitte Toomas ma ei tule....”). Vajalikuks saab taktika muutmine, noormees toob mängu kaudse lubaduse pulmadeks (3. salm: „Panen sulle linnid paari, / punun krantsid juustesse.... [---] Tule minu järele, / orgu jõe kaldasse”) ning viite kasule, mille neiu saab varade ühendamisest (5. salm: „Minu karjad, mis ma kaitsen, / koer ja kepp saab sinule”), mis toob ka nõusoleku (vt Sõnarine 1989: 32–34). Sama näeme juba Theokritose 3. idüllis, kus Tityros meelitab nümf Amaryllist kümne õuna ja kitse ning selle kaksikute talledega, või 11. idüllis, kus kükloop püüab oma vähest atraktiivsust nümf Galatea silmis korvata samuti kitsesid ning sooja hütti lubades.

Järgnevad näited toovad aga meie ette röömsate karjalaste maailma. Nendest räägib Joachim Gottlieb Schwabe „Kevade laul” 1797. aastal („Süda hüppab röömustades, / talveaeg on mööda läind. [---] Viimsed loomad, pesa kaitses, / paari minna ruttavad. / Suise elu röömu maitstes / karjalapsed hõiskavad.” – Sõnarine 1989: 45) ja kuigi loomade kevadiste armuröömude kirjeldus meenutab bukoolilisi pulmalaule, ei ole lastel armumuresid. Ka Hurt kirjutas 1862. aastal, et „Karjapoiss on k u n i n g a s” (Sõnarine 1989: 151), ning Kuhlbars 1867. aastal „Karjaste hommikulaulus”, et „Röömus meel / ikka veel / kõnnib meie eel” (Sõnarine 1989: 156).

Ent tollane karjuseelu ei ole täienisti lapsemeelne ja idülliline: mitmekihilisem ja elu hirmusid nägevam on Mihkel Veske „Ma olen karjapoiskene” (aastast 1873, Sõnarine 1989: 168) ja kuigi peatselt pani karjalaste laulu kuulmine ka teda taeva poole hõiskama: „Ilus oled isamaa!” (Sõnarine 1989: 169), lõpeb „Karjapoisi armukeses” lugu kurvalt (aastal 1874, Sõnarine 1989: 174). Siiski jääb karjalastest rääkiva luule põhitoon helgeks ning üks Juhan Liivigi pisut röömsamaid laule on just sellest, kui karjane läeb karjaga („Hommik” aastast 1896, Sõnarine 1989: 269).

Et Tooma ja Liiso dialoogile paralleeli leida, tuleb hüpata tagasi XIX sajandi algusse, Kristian Jaagu juurde. Tema 100. sünniaastapäeval leidis Villem Reimann armutult, et Kristian Jaak on „Schäferidylle puhul saksa wanemate laulikute mõju all. Maotumad ja magedad nagu saksa laulud.... on need, näiteks Elts ja Tio, karjased” (Reiman 1901: 10).³⁷

³⁷ Kristian Jaagu puhul rokokoolikust (saksa) karjaseidüllist rääkmine tundub üks kirjandusloo tüüpkohti, vt ka Scholz 1990: 218, 222.

Tänu Jaan Unduskile tunneme hoopis paremini pindaarilist, ülevasse vanakreeka ja saksa oodi traditsiooni kuuluvat Kristian Jaaku (Undusk 2012). Ent „Kuu”, „Laulja” ja „Sõpruse” Kristian Jaagu kõrval on ka anakreontika ja pastoraalide autor. Karl Taev tõi välja seose nende kahe žanri vahel tema loomingu, rõhutades anakreontikale omase sensuaalsuse ning erootika poetiseerimist Kristian Jaagu pastoraalides. Ta leidis „Jaagu laulust” pärit tütarlapse ilu ning Jaagu ja lillepoisi vahekorra näite põhjal, et on säilitatud pastoraali klassikaline hingus ja struktuur (Taev 1976: 16–17).

Kristian Jaagu pastoraalide eeskujud leiame tõepoolest antiigist. Peale Ennu ja Elo on tema laulvad paarid pigem samasoolised nagu antiikajal: korra tütarlapsed (Elts ja Tiio), enamasti aga noormehed (Jaak ja Jüri, Ott ja Peedo, Alo ja Jaak); vaid viimaste vahel on märgata õrnemaid tundeid. Dialoog areneb ka lauljate võistluseks (Ott ja Peedo), kohtumõistjaks vana laulik Aado, kes annab Peedole võidu tasuks sarve.

Ent kuigi leiame lauljate dialoogi ja võistluse nii Vergiliuselt kui Theokritoselt, tuleks Kristian Jaagu põhieeskujuks pidada Theokritost.³⁸ Kõige selgemad on paralleelid juba mainitud „Oti ning Peedo” ja Theokritose 8. idüllil vahel. Theokritos esitab kõigepealt heksameetrites luuletust raamiva jutustuse: kohtuvad kaks karjust Daphnis ja Menalkas, lepivad kokku võistluses ning kutsuvad naabrist kitsekarjuse kohtunikuks. Siis laulavad nad vastamisi erinevatel teemadel (muuhulgas kevadet ja talve võrreldes), kusjuures laulu ajaks muutub värsimõõt (eleegiline distihhon). Lõpus naastakse heksameetri ja raamjutustuse juurde ning kohtunik annab võidu ja autasu Daphnisele.

Kristian Jaagu „Oti ning Peedo” struktuur on üsna sarnane kuni värsimõõdu vahetuseni välja, ainult et temal asendab alguse 8-jalalisi trohheusi noorte karjaste laulmise ajal 3-jalaline (või 6-jalaline, vt allpool) trohheus.

Vana ja asja tundva lauliku Aado hinnang noormeestele toob sisse Kristian Jaagu oodidest tuttavad laulu kirjelduse motiivid:

*Aga sinu laul, oo Otto,
On kui tasa ojakene,
Mis on jooksmas allikasta.
Sinu jälle, Peedo armas,
On kui suure jõe vesi
Kalju pealta langemais.
Sulle tahan pilli anda,
Sulle annan kauni sarve.*

Aado hinnang luule (laulude) kahele poolele (Peedo ülev, vrd oodid ja Otto mahe, vrd laulud) langeb kokku hilisemate ajastute hinnangutega Kristian Jaagu enese loomele. Antiigi bukoolikale lähendab neid laule ka *locus amoenus*’e kirjeldus Oti üleskutses laulda:

*Vaata kalli järve peale,
Kui see vesi on sinine
Sinine kui taevalagi,
Kullane kui päike ilus.*

³⁸ Vt võistlusi Vergiliusel (Ekloogid 3. ja 7) ja Theokritosel (Idüllid 5 ja 8, paaridena laulmist ka idüllides, 6–7 ja 9–10), kusjuures tasuks võib olla kariloom või pillid, mida Vergiliuse 5. ekloogis võistlejad omavahel vahetavad.

*Istugem siin järve ääres
Halja rohupadja peale,
Võtkem laulda vastastikku.*

Võistulaulude teema, öö ja päeva võrdlus on sobitatud eesti oludega (Theokritose 8. idüllil kevad ja talv meie oludega ei sobiks), ent ei mõju antiigivõõrana:

Ott: *Ilusasti paistab
Kuu meil' ööse ajal,
Kui ta taevastagi,
Pilve põuestagi
Oma palet mõseb
Tasa oja kastes.*

Peedo: *Toredasti läigab
Päevalalgus meile....* (Peterson 1976: 43–44)

Lähemalt motiive vaadates näeme, et on toimunud nihe aja-ruumi suhteis. Antiigi bukoolikas on kesksed lõunatund, varjuline metsatukk või kalju, haljas rohi ja vulisev allikas, Kristian Jaagu lauludes on aga puhketund enamasti öösel ja sellega seoses liigub ka orientatsioon keskpäevalt öötunnile, tuues kaasa kuu ja tähed. Allikale lisaks näeme ka teisi Eesti maastikelt pärit veekogusid: oja, merd, järve (esimesed kaks pole küll võõrad ka antiigi bukoolikas). Ka laulus „Jaak, Jüri – karjapoisid” on ajalis-ruumiline paigutus Eesti oludesse sobiv: päev on looja minemas, kuu tõuseb Emajõelt ning lilled magavad kuusemetsas (Peterson 1976: 33–34).

Ent samas laulus näeme ka kuud (ööse valget kuningat) vaatamas oja-kese peale, mis jookseb allikast vana musta kalju juures – ja kalju puhul on tegemist juba pigem antiigi bukoolikast laenatud kui Eesti maastikelt pärit motiiviga. Ka Peedo laulu paremaks hinnates tõi Aado oma võrdluses mängu kaljud, kasutades nii imporditud motiivi ülevuse kriteeriumina. Samuti leiame mitmeid karjaselauludes esinevaid motiive ülevamas registris, oodides, näiteks päeva loojaminemine, kuu ujumine rohuaias või ojas jne.

Tuues esile sarnasusi struktuuris ja motiivistikus, peab märkima ka registri erinevust: Kristian Jaak ei kasuta oma karjaselauludes heksameetrit ega vabu rütme, vaid rahvapärast trohheust – kas ei võinud see olla heksameetrit klassikalise luule kõrgstiiliga seostama harjunud Reimanni (või enne seda Masingu) negatiivse hinnangu taga? Ent Oti ja Peedo võistulaulu alates näeme tavalise nelja- või kaheksajalalise trohheuse asemel kolme- või pigem kuuejalalist trohheust, kui vaadelda värsside paare tervikuna. Kas on see heksameetri vasteks? Ka teist karjaste laulu „Alo ning Jaak” alustab 4-jalalises trohheuses dialoog:

Alo: *Paista, paista, päike armas,
Minu lillikeste peale!
Anna, anna, taevast sinini,
Anna vihma, sooja ilma....*

See asendub aga kolme- ja kuuejalaliste trohheustega niipea, kui algab Jaagu laul:

*Lillike on ilus,
 Roosike on kaunis,
 Kui ta peale paistab
 Päeva silmakene.
 Koidupiir on ilus,
 Kui ta merestagi
 Hakkab üles tõusma
 Päeva põues kandes.
 Kaunis on ka öösel
 Taeva tähekene....* (Peterson 1976: 51–52)

Nii ei osutu registrimuutus täielikuks, sest laulmisega seostuva ilutseva meeleolu annavad edasi trohheused, mil nagu heksameetriski kuus värsijalga.

Ent enne XIX sajandiga lõpetamist tuleb meenutada veel ühte, antiigi idüllitraditsiooni jätkavat luuletust, milles kohtuvad kaks talumeest, kes vahetavad mõtteid eluraskuste üle. Lisaks dialoogile ja maa-teemadele viitab antiigile ka värsimõõt (elegiline distihhon). See on Friedrich Robert Faehlmanni „Piibu jutt” aastast 1840:

Jaan

*Tere, mu vennike Mihkel! Kuidas Su käbalad käivad?
 Kas on rukis ju küps? Mis siis su naisuke teeb?
 Kas on ilm su meelest? Eks hommiku tuul oleks parem?
 Merest kisub ta vett, hommikust kuiva veel saaks.*

[---]

Jaan

Mis siis inimeste õnnest piibuke ütleb?

Mihkel

*Ta on piibu suits. Näe, kui ta rõngasse aa'b,
 Nüüd ta keerleb ja õitseb, lahkub ja koguneb jälle –
 Aga natuke tuult – otsas on suits nii kui õnn.* (Sõnarine 1989: 89)

Faehlmanni puhul leiame paralleele taas nii Vergiliuse kui ka Theokrito-sega: täismeeste mure elu kaduvuse üle sobib Vergiliusel esinevate viidetega karjaste raskele saatusele, kes kodusõdade ajal rekvireeritud talud kaotasid (nt 1. ja 9. ekloogis). Ent Theokritose 10. idüllil viljalõikajate dialoogi tihe tempo on Faehlmanni laulule lähedasem, elumuredest räägitakse sealgi.

Ent – kuigi usun, et eesti bukoolikat tuleks eelkõige otsida just XIX sajandist, ei ole žanriloo kirjutamise alguses sellest võimalik rohkem rääkida.³⁹

6. August Alle „Eesti pastoraal” kui antiidüll

Otsides Eesti Arkaadia unelmat, mis käiks Ristikivi eel, oleme seni jäänud üsna tühjade kätega. Samas on meie kirjanduskaanonis „Eesti pastoraal”, mille August Alle lõi 1916. aastal („Üksinduse saartele”, 1918). Siin pole aga jälgegi rõõmsast hõiskamisest karjapoisi üle, kõik on vastupidi. Antiigi para-

³⁹ Tuleks põhjalikumalt uurida bukoolika seost kodumaaga seostuva hea, õnneliku paiga diskursusega, mida on käsitlenud Õne Kepp, kuigi ei saa bukoolika fiktiivset maailma ära segada järelärkamisajal otsitud utoopilise õnnemaaga (vt Kepp 2008: 13–14, 16–18).

digma taustal lugedes on tegu selge antiidülliga, milles suve ja päikesepaistet asendab sügis, udu, tuul ja vihm (1. salm):

*Vihma küll valab ja pilvede vinas,
taevas kui maa sügisudude tinas.
Pilvi rebides vilistab tuul,
kari on väljas veel mihklikuul.*

Varju küll leitakse, aga mitte lõõsa, vaid vihma eest ning meeldiva jaheduse asendab külmatunne ja läbivettimine, ka loomad on norus, mitte ei kepsle rõõmsalt (2. salm):

*Karjalaps vaeneke kuhja all kükib,
kaelani märg, külm kallale tükib.
Tuule ja vihma käes elajad norgus,
karjakrantsilgi saba on sorgus.*

Ka Alle karjalast ähvardav karistus hooletuse eest (3. salm: „Tarvis on hoolega kuhjasid vahti [---] „Sihändsel karjasel vaja on malka....””) tundub käegakatsutavamana kui antiigi bukoolikas karja võimalik laialijooksmine. Isegi eesootav puhkeaeg, õhtu ja öö ei tundu meelitav, sest see tuleks täita tööga, pastlapaelu punudes (4. salm) või varahommikul reht pekstes (5. ja 6. salmis), ning ka toit osutub vaid soendatud supiks (3. salm) idüllilise vee, puu-viljade ja juustu asemel. Näeme küll bukoolikale omast dialoogi, kuid karjaste võistlust pillimängus ja laulus või armunute vestlust asendab peremehe ja perenaise kurjustamine.

Miks jääb Alle „Eesti pastoraal” ainsaks, žanri tüüpjoontele selgelt vastanduvaks üksiklaseks XX sajandi Eesti bukoolikas? Tugevat ühiskonnakriitilisust XX sajandi alguskümnendite Eesti luules näitab hästi Alle luuletuse naabrus kogumikus „Eesti ballaad” (Merilai 2003: 237–238), vastandus XIX sajandi teise poole idüllilis-isamaalikule looduspildile on samuti üsna selge. Kriitilisus taandus küll 1920. ja 1930. aastail, ent järgnenud luuleuuenduse ja linnaülistuse (vt Kepp 2008: 21) taustal tundub karjuste idüll ajast ja arust.

Nii paistab, et saame küll rääkida eesti bukoolikast, ent olemasolevad žanrinäited jäävad üksikuiks, toetudes pigem Euroopa kui tugevale omamaisele traditsioonile.

7. Lõpetuseks

Artikli kirjutamisel selgus, et ka eesti pastoraali lähteks oleva Euroopa bukoolilise traditsiooni mõistmine on keeruline, sest on olemas küll mitu suurt artiklikogumikku (nt Garber 1976; Fantuzzi, Paphangelis 2006) ja hulk üksikkäsitlusi, ent puudub bibliograafia ja korpus, rääkimata ülevaatlükust žanriloost. Eesti puhul on olukord veel keerukam, kuid praeguseks on loodetavasti selge, et sellest žanrist saab Eesti kirjanduse puhul rääkida. Mida teha edasi?

Kõigepealt on vaja juhuluule tervikkäsitlust, mis vaataks kõigis keeltes kirjutatud ühe tervikuna ega lähtuks produktsioonisotsioloogiast, vaid produktsiooniestetikast, ehk kordaksin Marju Lepajõe rõhutust: tuleb tegeleda poeetikaga (Lepajõe 2009). Siis tuleks uuesti üle vaadata olemasolevad Eesti

ja ka baltisaksa luule ja tõkeluule korpused (sh antoloogiad⁴⁰), eriti loodusluule ja nn mimeetilise (peamiselt dialogivormis), dramatiseeritud luule osas. Ja pärast seda oleks vaja läbi tuulata XIX–XX sajandi alguse lehesabad ning miks mitte uuemadki luulekogud. Küllap saaks niimoodi eesti bukoolikast uue, palju põhjalikuma ülevaate, võib-olla aga koguni ümber kirjutada (või alustada) ka Eesti oodi, eleegia, valmi, anakreontika ja kõnekunsti ülevaateid.

Artikkel on valminud Eesti Teadusagentuuri grandi PUT 132 raames. Tänan südamest Katre Kajut, Maria-Kristiina Lotmanit ja Ave Paesalut abi, nõuannete ja innustuse eest.

Kirjandus

- Alttõa, Villem, Valmet, Aino 1973. 17. sajandi ja 18. sajandi alguse eestikeelne juhuluule. Tallinn: Eesti Raamat.
- Brockmann, Reiner 1637. Kogumikus: Clarissimo & Doctissimo Viro, Dn. M. Salomoni Matthiae.... Sponso.... Elsäe.... Dn. Henrici Nyhusens.... Filiae, Sponsae: nuptias celebrantibus XII. Junii.... Gymnasii Revaliensis Rector & Professores. Reval: Reusner.
- Burton, John B. 2006. The pastoral in Byzantium. – M. Fantuzzi, T. Paphangelis (toim), Brill's Companion to Greek and Latin Pastoral. Leiden, Boston: Brill, lk 549–579.
- Curtius, Ernst Robert 1961. Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter. Bern–München: Francke.
- Fantuzzi, Marco, Paphangelis, Theodore (toim) 2006. Brill's Companion to Greek and Latin Pastoral. Leiden–Boston: Brill.
- Garber, Klaus R. (toim) 1976. Europäische Bukolik und Georgik. Darmstadt: WBG.
- Heckel, Iris 2006. Christliche Heilsbotschaft als Liebeslied: Jacobus Pontanus: Epithalamium, In nuptias Christi et Ecclesiae. – Reinhold F. Glei, Robert Seidel (toim), „Parodia” & Parodie: Aspekte intertextuellen Schreibens in der lateinischen Literatur der frühen Neuzeit. Tübingen, lk 255–285.
- Hubbard, Thomas 2007. Exile from Arcadia: Sannazaro's Piscatory eclogues. – Michaël Paschalis (toim), Pastoral Palimpsests: Essays in the Reception of Theocritus and Virgil. Herakleion: Crete University Press, lk 59–77.
- Jansson, Ene-Lille 2000. Tartu Ülikooli trükikoda 1632–1710. Ajalugu ja trükiste bibliograafia. Tartu: Tartu Ülikooli raamatukogu.
- Jansson, Ene-Lille 2013. TÜ trükikoja trükiste (1632–1710) bibliograafia täiendatud. Käsikiri TÜ teaduslikus raamatukogus (15. I 2013 seisuga).
- Kaju, Katre 2002. Ülistusmotiivide kasutamine ladina pulmalauludes 1. saj. e.Kr. – 6. saj. p.Kr. Tartu. [Masinakirjas magistritöö TÜ raamatukogus].
- Kaju, Katre 2006. Keelevalik Tartu *Academia Gustaviana* aegses pulmaluules (1632–1656). – Acta et Commentationes Archivi Historici Estoniae nr 12 (19). Tartu: Eesti Ajaloohiiv, lk 50–100.

⁴⁰ EEVA andmebaas Eesti vanema kirjanduse kohta ei tundu selles osas küll väga paljulubav. Aga olemasolevate luulenäidete ümbermõtestamine aitaks paremini mõista, miks taandus XVII sajandi klassikalisi eeskujusid järgiv pastoraal, loovutades ühelt poolt koha jutustavale ballaadile, teisalt aga idüllilisele ja tundelisele loodusluulele. Vt <http://www.utlib.ee/ekollekt/eeva/>

- K a j u, Katre 2010. Die Heinrich Stahl gewidmeten Hochzeitssammlungen. – Morgensterne Seltsi toimetised III. Tartu, lk 11–44.
- K a j u, Katre (ilmumas). Mitte ainult õigusest. – Tuna.
- K e p p, Õne 2008. Identiteedi suundumusi eesti luules. Doktoritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- K r a u s, Werner 1976. Über die Stellung der Bukolik in der ästhetischen Theorie. – Klaus R. Garber (toim), Europäische Bukolik und Georgik. Darmstadt: WBG, lk 140–164.
- L e p a j õ e, Marju 2000. Reiner Brockmanni ladina-, kreeka- ja saksakeelsest luulest. – Reiner Brockmann, Teosed. Koost ja toim Endel Priidel. Tartu: Ilmamaa, lk 41–48.
- L e p a j õ e, Marju 2009. Reiner Brockmanni värsside vältimatusest. – Keel ja Kirjandus, nr 10, lk 758–776.
- L u d w i g, Walther (toim) 2001. Die Musen in Reformationszeitalter. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt.
- L u d w i g, Walther 2004a. Miscella neolatina. Ausgewählte Aufsätze 1989–2003. Vol. I. Toim Astrid Steiner-Weber. Hildesheim-Zürich-New York: Olms. = Miscella neolatina.
- L u d w i g, Walther 2004b. Eobanus Hessius in Erfurt. Ein Beitrag zum Verhältnis von Humanismus und Protestantismus. – Miscella neolatina, lk 231–248.
- L u d w i g, Walther 2004c. Musenkult und Gottesdienst – Evangelischer Humanismus der Reformationszeit. – Miscella neolatina, lk 249–294. = Ludwig 2013.
- L u d w i g, Walther 2013. Muusadekultus ja jumalateenistus – reformatsiooniajastu evangeelne humanism. – Eesti Ajalooarhiivi toimetised nr 20 (27), lk 93–136.
- M c G i l l, Scott 2005. Virgil Recomposed: The Mythological and Secular Centos in Antiquity. Oxford: University Press.
- M e r i l a i, Arne 2003. Eesti ballaad. Antoloogia. XVII–XX sajand. Koostanud ja järelsõna autor Arne Merilai. Tallinn: Tänapäev. (cf. <http://lepo.it.dat.ut.ee/~amerilai/Ballaad%20200-400.pdf>)
- M u n d t, Lothar 2001. Die Sizilischen Musen in Wittenberg. – Zur religiöser Funktionalisierung Neulateinischer Bukolik im deutschen Protestantismus des 16. Jahrhunderts. – Walther Ludwig (toim), Die Musen in Reformationszeitalter. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, lk 265–288.
- O r a s, Ants 1992. Vergiliuse pastoraalid. – Vergilius, Bucolica. Aeneis. Tallinn: Hortus Litterarum, lk 11–14.
- P a n o f s k y, Erwin 1976. Et in Arcadia ego: Poussin und die Elegische Tradition. – Klaus R. Garber (toim), Europäische Bukolik und Georgik. Darmstadt: WBG, lk 271–305.
- P e t e r s o n, Kristian Jaak 1976. Laulud. Päevaraamat. – Tallinn: Eesti Raamat.
- P e t r i c o n i, Hellmuth 1976. Das neue Arkadien. – Klaus R. Garber (toim), Europäische Bukolik und Georgik. Darmstadt: WBG, lk 181–201.
- P ä l l, Janika 2003. Vanakreeka keel Tartu Ülikoolis 1632–1710. – Morgensterne Seltsi toimetised I. Tartu, lk 19–47.
- P ä l l, Janika 2010. Humanistengriechisch im alten Estland und Nord-Livland. – Morgensterne Seltsi toimetised III. Tartu, lk 114–147.
- R e i m a n, Willem 1901. Kristjan Jaak Peterson. – Eesti Üliõpilaste Seltsi album. Kuues leht. Tartu: Eesti Üliõpilaste Seltsi kirjastus, lk 1–17.
- RKA 1982 = Renessansi kirjanduse antoloogia. Koost Villem Altoa. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- R i s t i k i v i, Karl 1985. Rohtaed. Tallinn: Eesti Raamat.

- R ä d l e, Fidel 2001. Die Musen in der katholischen Welt zwischen Thesenanschlag und Tridentinum. – Walther Ludwig (toim), Die Musen in Reformationszeitalter. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, lk 131–149.
- S a l a n i t r o, Giovanni 1997. Osidio Geta e la poesia centonaria. – ANRW 2/34.3, lk 2314–2360.
- S c h m i d, Wolfgang 1976. Tityrus Christianus. Probleme religiöser Hirtendichtung an der Wende vom vierten zum fünften Jahrhundert. – Klaus R. Garber (toim), Europäische Bukolik und Georgik. Darmstadt: WBG, lk 44–121.
- S c h o l z, Friedrich 1990. Die Literaturen des Baltikums: ihre Entsehung und Entwicklung. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- S u i t s, Gustav (toim) 1927. Lisandusi K. J. Petersoni tundmaõppimiseks. Tartu: Varrak.
- Sõnarine 1989. Eesti luule antoloogia. I köide. Koost Karl Muru. Tallinn: Eesti Raamat.
- T a e v, Karl 1976. Eessõna Kristian Jaak Petersoni elust ja loomingust. – Kristian Jaak Peterson, Laulud. Päevaraamat. Tallinn: Eesti Raamat, lk 5–18.
- U n d u s k, Jaan 2012. Eesti Pindaros. K. J. Petersoni oodide vaimuloolisest taustast. – Keel ja Kirjandus nr 1, lk 11–23; nr 2, lk 103–122.
- V i i d i n g, Kristi 2002. Die Dichtung neulateinischer Propemptika an der Academia Gustaviana (Dorpatensis) in den Jahren 1632–1656. Tartu: Tartu University Press.
- V i i d i n g, Kristi, O r i o n, Jana, P ä l l, Janika 2007. *O Dorpat, urbs addictissima musis*. Valik 17. sajandi Tartu juhuluulet. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- V i i d i n g, Kristi, O r i o n, Jana (koost ja toim) s.a. *Academia Gustaviana (1632–1656) ladinakeelse juhuluule tekstikorpus*. – <http://www.ut.ee/klaskik/neolatina> (1. V 2013).

On Estonian bucolics

Keywords: bucolics, idyll, eclogue, pastoral song, cento, Humanist Greek, antique literature, Neo-Latin literature, Estonian literature, Theocritus, Virgil, Brockmann

Older Estonian literature is often regarded as heir to German literature, while its relations with the European poetic tradition, which is based on the antique, have been studied less. The article attempts to track down traces of classical bucolic in Estonian poetry, starting from a survey of the local bucolics (usually part of nuptial poetry) written in classical languages and publishing the first Estonian translation together with an edition of the original text. The importance of the cento-technique (collage) is also demonstrated for the Latin idyll. The 17th- and 18th-century idyll, written either in German or Estonian, sticks to the formal devices (dialogue) without directly borrowing from the antique, whereas Kristian Jaak Peterson seems to have returned ad fontes (using Theocritus Idyll 8 as a formal example). According to the preliminary study the local history of the genre ends with the anti-idyllic Eesti pastoraal /Estonian pastoral song/ by August Alle.

Janika Päll (b. 1965), PhD in Classical Philology (dissertation on ancient Greek Rhetoric, 2007). Tartu University Library, researcher, janika.pall@ut.ee

- Ἄρχετε βωκολικᾶς, μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' αἰοιδᾶς· Theocr.1.64, 70, 3, 6, 9, 84, 9
 Ὅς μῶσαισι φίλος καὶ οὐ νύμφαισιν ἀπεχθής cf. Theocr. 1.141
 καὶ ὃς παντοδαπῶν ἐπὶ τὸ πλέον ἵκετο γλωσσῶν
 νυμφίος εἶχε νόον στυγόμενον λέκτρα φυγόντα·
 5 Ἡ Κυθέρεια γέλα· τὸ δ' οὐ φρενὸς ἀπτετο αὐτοῦ· cf. Theocr. 1.95b.
 Αἰὲν γὰρ ποτὶ τὰν σοφίαν καὶ βιβλία ῥίπτε
 σφὸν νοῦν καὶ πάμπαν λόγον οὐ ποιεῖτο ἔρωτος·
 Λίσσετο μὲν μιν ἔρως· αὐτὸς δ' ἀδαμάντινος ἔσκε
 φᾶς· τίς ῥ' ἐν κενεοῖσι φιλάμασιν ἀδέα τέρψις; cf. Theocr. 27.4
 10 Δῆ ἴα⁴² μὲν φορέοιτε βάτοι, φορέοιτε δ' ἄκανθαι, Theocr. 1.132
 ἃ δὲ καλὰ Νάρκισσος ἐπ' ἀρκεύθοισι κομάσαι, Theocr. 1. 133
 πάντα δ' ἐναλλα γένοιτο καὶ ἃ πίτυς⁴³ ὄχνας ἐνείκαι cf. Theocr. 1.134
 πρὶν με γυναικὸς ἔχειν πόθον ἢ τεὰ λέκτρα διώκειν.
 Τύνη δὴ δύσερως τις ἄγαν καὶ ἀμήχανος ἐσσί· Theocr. 1.85
 15 Ταῦτα ἔχων ταχινᾶς φρένας ἦκο· Ἐρως κ' Ἀφροδίτη· Theocr. 2.6-7
 Πᾶσα μὲν ἐψύχθη χίονος πλέον· ἐκ δὲ μετώπῳ Theocr. 2.106
 ἰδρῶς δὴ κοχύεσκεν ἴσον· νοτίαισιν ἐέρσαις Theocr. 2.107
 οὐδέ τι οἶατ' ἢ φωνεῖν· οὐδ' ὅσσον ἐν ὕπνῳ =/ Theocr. 2.108
 κνυζῶνται φωνῶντα φίλαν ποτὶ ματέρα τέκνα. =/ Theocr. 2.10920
 20 Ἀλλὰ τελευταῖόν μιν ἀμείβετο ἃ Ἀφροδίτα
 ἃ πικρὰ δριμεία χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθητο· cf. Theocr. 1.18
 Λάθρη μὲν γελάεσκε, βαρὺν δ' ἀνὰ θυμὸν ἔχεσκε· cf. Theocr. 1.96
 Τοῖα δ' ἔφασκε χολέσσ' ὅτ' ἀνήγυρε ἀνθερεῶνα·
 Αἰ αἰ τῷ σκληρῷ μάλα δαίμονος ὃς μ' ἐλελόγχει Theocr. 4.40
 25 ἄφρων ὅσγ' ἐθέλεις πρὸς κρείσσονά μ' ἀντιφερίζειν, =/ Hes. *Erga* 210
 Καὶ νίκας στέρεαι· ποτὶ δ' αἰσχεσιν ἄλγεα πάσχεις· =/ Hes. *Erga* 211
 Φαντὶ με Ἡρακλῆι βίην καὶ κάρτος ἐρίσδεν, =/ Theocr. 4.8
 οὐκ οὖν καὶ τύνη· σεῦ τὸ σθένος ὅττι ῥα ἄβας Theocr. 1.44b
 ἄξιον εἰς Αἶδαν γε τὸν ἐκλελάθοντα φυλαξεῖ. cf. Theocr. 1.63
 30 Ἄκοε ῥᾶμα Ἐρως ματρὸς τάχα καὶ βάλε τόξον
 τῷ νέῳ εἰς ἄτορ, μίν τ' ἀτρέμος εἶπε σεσαρῶς Theocr. 7.19
 ὄμματι μειδιῶντι, γέλως δὲ οἱ εἶχετο χεῖλες· Theocr. 7.20
 Ἄ φίλε μεν πᾶ δὴ τὸ ἀνιαροὺς πόδας ἔλκεις; Theocr. 7.21
 Ἄ ποτὶ παρθενικὰν στορέσοισαν δέμνια σπεύδεις; cf. Theocr. 6.33
 35 Βάσκ' ἴθι πρόσμαξον γλυκερώτατα χεῖλεσι χεῖλη Hom. II.2.8+Theocr.12.32
 ἴφι ἐριδμαίνων τὰ φιλήματος ἄκρα φέρεσθαι cf. Theocr. 12.31
 χειρὸς ἐφαψαμένος⁴⁴ μαλακῶν νιν κλῖν' ἐπὶ λέκτρων =/ Theocr. 2.139
 καὶ ταχὺ χρώς ἐπὶ χρωτὶ πεπαίνετο ἠδὲ πρόσωπα Theocr. 2.140
 θερμότερ' ἢ πρόσθεν πέλεται ψιθυρίζετε ἀδύ. =/ Theocr. 2.141

⁴¹ Vt Brockmann 1637. *Cento's* kasutatud Theokritose idüllide (korra ka Hesiodose „Tööde ja päevade”) värssidele viidatakse autori lühendatud nime ja esinemiskohaga, kui on tege-
 mist täieliku tsitaadiga, kerge muudatuste puhul kasutatakse viite eest lühendit cf. ja
 suuremate muudatuste korral =/.

⁴² Brockmanni tekstis arvatavasti trükiveana ἄ.

⁴³ Brockmanni tekstis arvatavasti trükiveana πίτος.

⁴⁴ Brockmannil (nagu Theokritosel) naissoo vorm ἐφαψαμένα (mis aga ei sobi meessoost
 adressaadiga).

Reiner Brockmann „Theokritose cento”

- Hakake karjaselaulu, mu muusad, hakake laulma!
Üks mees armas on teil, ja ka nümfide jaoks pole vastik
ning on kõiksugu keeli ta suus, ülikkalik oskus,
kuid see peig väga tõrkuv on meeelt, naist ta ei soovi.
- 5 Naeratas küll Kythereia, ent ei temal puutunud hinge
see: üha tarkusi püüdis ja muudkui raamatut lappas,
hoolides nendest vaid, tühiasjaks sõimates armu.
Küll anus härdalt Eros, ent meel mehel ikka jäi raudseks,
öeldes: „Mis magus nauding peitub suudluses tühjas?”
- 10 Enne las kannike õitseda männil, akanthose okkail,
või kadakaid nartsiss ülikaunite õitega katku,
männid pirnisid kandku, ja sattugu kõik pea peale,
kui mina naist taga ihkama hakkan te rõõmusid püüdes!”
„Küll oled raske sa, arm, sust pääsu ei oota!” – Nii Eros
- 15 muutliku meelega seal teda kuulas ning Aphrodite;
palg oli jäisem kui lumi tal ning alla ta laubalt
purskasid seal higipiisad niisked, justnagu kaste,
ei sugu häält saand suust, ei nõndagi palju kui lapsed
siis, kui veel une hõlmas nad öösiti kutsuvad emmet.
- 20 Lõpuks siis temal vastates kostis emand Aphrodita,
kel oli meel niivõrd täis sappi, et kargamas ninna,
peitu ta naeratus jäi, pahameelt ent vaigistas siiski,
meel viha täis, ajas ette ta lõua, ju lausudes nõnda:
„Aiai, nüüd jumal karm küll tõesti mu kätte on saanud!”
- 25 Mõistust sul pole, kui tahad võidelda võimsama vastu!
Lootust võidule ei ole, kannatus toob häbi, vaeva –
ütlevad kõik, et ma jõult ning väelt Heraklesega võrdne;
ent sina taoline küll pole, jõud sinul nooruse väärne,
ent kasu sest pole, kui sind Hades endale hoiab.”
- 30 Kuulas siis ema käsku Eros ning läkitas noole
kindlalt nooruki rinda ta haavas ja ütles tal leebelt,
silmad naeratamas ning kergelt muigvel ka huuled:
„Oh kuhu küll nüüd sead, minu armsam, sa õnnetud sammud?
Ehk oled ruttamas sinna, kus neidiseil kauneim voodi?”
- 35 Tõtta sa tee ja hurmaval’ huulel’ pea surud huuled,
püüdes kõigest jõust tema huulilt haarata suudlust,
võttes käest, suru pehmele voodile siis oma neidis,
kui ihu teil ihu pehmelt puudutab, kuumavad palged
rohkem kui varem, ning las teid siis õrn sosin köidab!”

- 40 Ἄρχετε βωκολικᾶς, μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς·
 Ὡς ἶδεν, ὥς ἐμάνη, ὥς ἐς βαθὺν ἄλλετ' ἔρωτα
 νυμφίος ἐννέα δὴ πεφιλαμένος ἔξοχα μοῖσαις
 οἴκαδε βῆ ἔχθιστον ἔχων ὑποκάρδιον ἔλκος
 Κύπριδος ἐκ μεγάλης, τό οἱ ἦπατι πᾶξε βέλεμνον.
 45 Ὅσσιχον ἦς τόδε τύμμα καὶ ἀλίκον ἄνδρα δάμασδε.
 Ἦνίδε φῆ πόντος σιγᾶ, σιγῶντι δ' αἶται·
 Ἀ δ' ἐμὰ οὐ σιγᾶ στέρνων ἔντοσθεν ἀνία.
 Πᾶσαν ἀνὰ κράναν πάντ' ἄλσεα ποσσὶ φορεῖτο
 δεινὰ βαρυστενάχων, νύμφας δέ μιν ἱμερος εἶλε.
 50 Ἀρχετε βωκολικᾶς, μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς·
 Τίς τυ κατατρύχει; τίνος ὦ ἡ γαθὲ τόσπον ἔρασσαι;
 φάσκεν ἔρω· ὁ νέος δ' ἀμείβετο ἀντίον αὐδῶν·
 Τόσπον ἐρῶ νύμφας ὅσον εἶαρος αἶγες ἔρανται,
 ἃ δὴ Αἰφάιστοιο σέλας φλογερώτερον αἶθει
 55 ἐν πραπίδεςσιν ἐμήσιν, ἐς Αἶδαν ἔλκομαι ἤδη
 τοῦδ' ὑπ' Ἑρωτος ἐγὼν ὀπτεύμενον ἐξ Αφροδίτας.
 Ρῦσον, λισσομένῳ μὴ χαλκεοκάρδιος ἴσθι·
 Ἀρχετε βωκολικᾶς, μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς·
 Κοῦρος ἐρῶν χωρεῖ κατὰ νοῦν ἐὼν ὧν ἐπεθύμει
 60 κ' ἐς πόθον ἤντε ἐόν, νύμφα δέ μιν ἀντιφίλησε·
 Ἀδύ τι τὸ στόμα, φῆ, καὶ ἐφίμερος ὦ φίλε φωνά,
 κρέσσον μελπομένῳ τευ ἀκουέμεν ἢ μέλι λείχειν,
 ὅσπον ἔαρ χειμῶνος ὅσπον μῆλον βραβύλοιο,
 ἥδιον ὅσπον οἷς σφετέρης λασιωτέρῃ ἀρνός,
 65 ὅσπον παρθενικὴ προφέρει τριγάμοιο γυναικός,
 ὅσπον ἐλαφροτέρῃ μόσχου νεβρός, ὅσπον ἀηδῶν
 συμπάντων λιγύφωνος ἀοιδοτάτῃ πετεηνῶν·
 Τόσπον ἔμ' εὐφρηνας σὺ φανείς τόσπον ἐντὶ τὸ χάρμα !
 Λήγετε βωκολικᾶς, μῶσαι, ἵτε λήγετ' ἀοιδᾶς·
 70 Νύμφαι Κασταλίδες Παρνάσιον αἶπος ἔχοισαι
 εὐχονται καλὰ πάντα, ἃ δὴ μάλα θυμὸν ἰαίνει.

cf. v 1
 =/ Theocr. 2.82
 =/ Theocr. 11.6
 =/ Theocr. 11.15
 = Theocr. 11.16
 =/ Theocr. 4 55
 =/ Theocr. 2.38
 =/ Theocr. 2.3
 cf. Theocr. 1.83

v 1,40 etc
 Theocr. 1.78

 Theocr. 7.97b
 =/ Theocr. 2.134
 Theocr. 1.130b
 v 55. Theocr. 7.55b
 Theocr. 7. 56 + 13.5
 vt v 1

cf. Theocr. 8.82
 Theocr. 8.83
 Theocr. 12.3
 Theocr. 12.4
 Theocr. 12.5
 Theocr. 12.6
 Theocr. 12.7
 Theocr. 12.8a
 Theocr. 1.127, 131, 137, 142
 Theocr. 7.148
 Theocr. 7.29b

- 40 Hakake karjaselaulu, mu muusad, hakake laulma!
 Kui oli nümfi ta märganud, armude voogude sekka
 sööstis peig, keda hindavad kõrgelt kaunimad muusad,
 nüüd kodu poole ta sammud seab, süda haavatud raskelt
 võimsama Kyprise poolt, kes nooltega tal tabas maksa. –
- 45 „Oh, kui väike su haav, kui suure ta mul mehe murdis!
 Näe,” sõnas, „vaikseks jäi meri siin, ning vaikivad tuuled.
 Ent minu rinnus ei valu vaikida ealeski suuda!”
 Peagi tulistjalu tormab ta metsasid, allikaid mööda,
 raskelt oiates, sest iha küüsis ta püüdmas on nümfi.
- 50 Hakake karjaselaulu, mu muusad, hakake laulma!
 „Nüüd mida põed? ole hea ning ütle mul, nüüd keda ihkad?”
 Nii sõnas talle Eros, ning peig temal vastas ja kostis:
 „Ihkan pruuti ma nii nagu kits, kel toob kevad armu,
 võimsama leegiga kui Hephaistose ääsidel lõomab
- 55 sees tuli mul. Veab võimsalt allmaailma ju mind siin
 läitunud arm ning seestpoolt küpsetab mind Aphrodite,
 Aita, oh aita sa mind, ära liigkõva näita südant mul!”
 Hakake karjaselaulu, mu muusad, hakake laulma!
 Taandub poiss, täis armu ta meeled ja armsamat ainult
- 60 ihkamas sees süda tal – ning pruut tema armule vastab!
 Ütleb: „Oh, kui magus suu tal on, kuivõrd köidab ta hääl mind,
 see parem kuulda mul on kui limpsida mett magusaimat
 niivõrd kui kevad etem kui talv on ja viirpuiest õunad,
 niivõrd kui kenam kitsedest paistab villakas lammas,
- 65 niivõrd köitvam ka neitsike kolmkord lehestund naisest,
 niivõrd nõtkem on tall kui mullikas, niipalju rohkem
 kõikide lindude seas kõlab ööbiku laksutus kaunis –
 niivõrd meelt minul köidab, nii suur sinu hurm minu jaoks on!”
 Jätke te karjaselaul, minu muusad, nüüd jätke te laulud!
- 70 Kõik Kastaalia allika nümfid Parnassile tõustes
 Nüüd sinul soovivad kaunimat kõike, mis vaid süda ihkab!